

Hinni a kaszaélű szavakban

(Bence Lajos *Szóval vágok rendet* című kötetéről)

Elmúlt két kerek születési évfordulójához hasonlóan (a félszázadikra a *Hazatérítő*, öt évvel később a *Vallani* látott napvilágot), a 60. fényét is kötettel aranyozta Bence Lajos. A Pannon Írók Társasága és az MNMI közös kiadásában, a Pannon Tükör Könyvek sorozatában megjelent *Szóval vágok rendet* válogatott és új írásokat tartalmaz, összesen közel ötvenet. A javarészt mára a szerző védjegyévé lett – az „avangárd gyökerekhez” visszanyúló – hosszűversekben, az értékfelmutatás mellett, a korábnál még erősebb a panaszló hang, mely immár nemcsak nemzetiségi létkérdéseket, de a személyes sors problémáit is felveti. S ez a „saját nagyfáj” – ahogy Magyar Ágnes nevezi utószavában –, gyöngyként születik meg a világra-gyónás kínja által, annak verejtékcseppjeiből. A tiszta, fájdalmas-őszinte szavak éle pedig, akárcsak a szántóvető ősök kaszájéé, megszabadít a kártékony konkolytól, rendet tesz az élet mezején.

Már a kötet élére emelt *Vers magunkról...* igazolja a költő kimondásra-elhívását. 56-os nyári születését követő csecsemő-erősödése a kibomló forradalomé, világra-eszmélése lyukas zászlók suhogásának és az országos ravatal mártírjai szentségének emlékével teljes, mely – ha haloványan is – máig átsüt a homályon, belülről fáj, szólásra készíti. Mint korán, egy életre megkapott imperatívusz, erkölcsi parancs. S ahogy a hazát elhagyók számára ilyen kell(ett), hogy legyen az elkísérő magyar szó, nekik még inkább az, noha őket a haza hagyta idegenben.

A *Tomboló türelemben* ciklus címadó darabjában ennek áldozatairól is megemlékezik: a vesztes világháborút követően a hrastoveci, sterntali és a többi hasonló koncentrációs táborba internált 558 nemzet-társunkról, akiknek egyetlen bűnük – mint Csúrog, Zsablya, Mozsor vértanúinak vagy a tisztaistvánfalvi és más lágerek deportáltjainak – származásuk volt. De szkeptikus a közel hatvan esztendővel későbbi uniós csatlakozást illetően is, tudva, hogy az sem fogja megoldani a fennálló nemzetiségi problémákat (*Máskor meg ilyenek jutnak eszébe...*). Ráadásul a lendvahegyi idillt, a személyes kisvilág békéjét megtörő kilátó megvalósulásának ugyancsak ez lett az eredője. A „bábeli gaztett-másolat” előbb a természeti, majd az épített környezetet teszi tönkre szigorú rendezettségével (*FÁJREND-katasztrófa*), aztán a lelkeket mételyezi (*Vízión a torony árnyékában*), hogy végül az egyetemes romlás, a sokszázados kultúrtáj eltűnésének jelképe legyen (*A jövő pusztítóinak*). Az elkövetkezökre vonatkozóan, joggal teszi fel értékfeltű kérdését a szerző:

„... lesz-e ki
felmászik, felkúszik
úttalan utakon a Hegyre,
s talál-e Olajágot?”

Nem véletlen, hogy még a pincebeli örömök meghitt pillanatainak (*A Karma karma*) helyét is a bizalom (*Kérdések nélkül, végül*), illetve a hiábavaló csodavárás (*Várnál*) miatt a hit megrendülése veszi át. S az „istenáldotta kétségbeesés” profánná fosztja az imát (*Himnusz-töredék a XXI. századra; Jövendőmondó újévre*), mindennapivá díszteleníti a *Credot* (*Hiszekegy a kiábrándulásra*), sőt nem kíméli a nagy „Öreget” sem (*Reménytelen ŰL*). Ám erőt ad a történeti minta, az országos gondoktól szorongatott, és ugyancsak a megmaradásért viaskodó, „örök határon túl”, Zrínyi példája, aki tudta:

„... fel kell építeni
a várat, a templomot,
mely ellenáll minden

gaznak, akadályá lesz
összeesküvésnek, széthúzó
akarathoz. Épüljön: vár
vártán, az új Remény és
Hit vára, melyen nem
vehet erőt a Halál.”
(Zrínyi Új várat épít).

A porában is örök, megálmodója hírét hírelő alkotás pedig, érték-mivoltában, a lendvai toronnyal szemben felmutatott, vállalt alternatívává is válik. Ugyanakkor a Zrínyi-vers a második, *Megszólítalak, megszólítanak* ciklus nemzeti jeleket megidéz, illetve dedikált darabjaihoz köt át.

A *Mikszáth Rogaškában nyaral* a legnagyobb palóc a Monarchia kedvelt fürdőhelyén, Rohicsan eltöltött kellemes tartózkodásainak állít emléket, felelevenítve az író itteni szokásait, napi elfoglaltságait, az előző ciklus profánabb szövegeit ellenpontozó *Isten a legszebb Lélek-Álom* Ady hitéből táplálkozik, míg a *Nagy László lobogó sörényű lovaira* a fenyegető, ártó szándékú hatalmak ellen kér oltalmat. A Nagy Háború kitörésének centenáriuma alkalmából a pusztító örület áldozatául vetett katonáknak szentel írást, köztük annak az Ábel Kornél segédtsztnak, akinek *A Karszt* című isonzói frontregényét maga fordította magyarra. S Hagymás István élet és mű szinkronicitását áttekintő kötete kapcsán, József Attila tragikus végének teljesülését is meggyászolja (*J. A. horoszkópjára*).

A szűkebb pátria felé térve, ugyancsak szavakba temeti a közelmúltban eltávozott barátokat, rokonokat. Köztük a színházi kötődésű P. Annát (*Sóhajok az Illés szekere távozó után*), a bánati L.-t (*Bűbánat-bánat*) vagy a vajdasági születésű újságírót, Hornyik Miklóst (*Van, hogy*). A legszebb gesztus azonban az édesapának, a munka és a tisztesség testesítőjének versbe-örökítése, ami most, elvesztése után, a csillagokba emelt mauzóleummá nemesül (*Műemlék-vers apámnak*) – két közlése (a megelőző kötetben és itt) így különböző jelentéssel, jelentőséggel bír.

De – műfaji hagyományoktól eltartó – háromsorosokkal (*Ágrólszakadt haikufűzér*) adózik az irodalmi édesapa, Szúnyogh Sándor emlékének is. A fáról hullott gyümölcs-sors árvaságát a műhely éltetése, közösségi heve oldja – összefogásra, új szigetté-kapaszkodásra biztatja a fiatal tehetségeket (*Sz. S. késői intelme a Sasokhoz*), a náluk beérkezettebb Szebivel (Császár Sebastijan) pedig saját tapasztalattal osztja meg, a semmiből-alkotásról (*A semmiről egészen*). S az értékteremtő munka családi példaként, örömmel látja a legifjabb – a dédapa által immár örökre félbehagyottat is folytató – faültetési lázát a kapornaki tájház „tündérkerti Édenében”:

„Nagyra nőj! – emellek magasba
én is biztatón, szelíd
hitegetőn, közben unokám szorgalmát
lesem, hogy fogja kicsiny kezében
a kapát, húzza a rögöt a gyökérre,
nagyra nőjtek, nagyra nőjtek!”
(*Nagyra nőjtek!*)

Mert a hegyi tevékenység, a foglalatosság a gyümölcsfával és szőlővel, a pálinka- és borkészítés, ha az hittel és szívvel, alázattal és a minőség iránti elkötelezettséggel történik, mélyen rokon a műalkotás létrehozásával. Bence Lajos jól tudja ezt, s nem véletlenül állítja egymás mellé a Kovács Lajos lentihegyi pinceszentelőjére írt verset a Kossuth-díjas keramikus, Németh János köszöntésével (*Gyöngyöző agyag, gyógyír kiszikkadás ellen*) és a Göntér Endre kolontári képei ihlette – történeti áthallásuktól sem mentes – szöveggel (*Vörös körkörös, avagy farkába harap...*).

Élet és írás kapcsolata fűzi össze a záró, *Maradok a szóval, maradok a szóban* egység korpuszát. Folytatva a kötetindító biografikus vonulatát, szót emel az elmúlt ünnepekért (*Karácsonyaimat visszakerem*), visszalátogat a Ménesi úti kollégiumba (*Valaki halkán népdalt énekelte*), egyetemi emlékeket elevenít a 70-es évek Budapestjéről (*Nagyonfájiban*). S miután vállára vette az Utassy-keresztet (*Írni-inri*), a szóalás akarva-akaratlan vállalását, nemcsak a vers születéséről (*Ahogy békésen...; Kinek*

kell?), de a talált témákról (*Vers a Boldogságról; Reciklált téma és vers*) is vall. Utóbbiak közé éppúgy beemeli a *Rövidék* több mint harminc esztendőát átfogó, avantgárd nyelvjátékait vagy a hátsó borító két – egyébként szintén a költőelőd – *Hungária Kávéház? – Kávéház Hungáriá!*-jának darabjait eszünkbe juttatható – szellemes rögtönzését, mint a Zalában az utóbbi időben népszerűvé vált, fővárosi és vidéki alkotók eltérő lehetőségeit felmutató szöveg-variánsokat. A csak „kóttü”-nek csúfolt helyi „híresség” iróniával festett arcképének vonásaiban pedig nem nehéz a szerzőre ismerni (*Változatok egy talált témára; A fővárosi-vidéki költők témára II.*). Ám, amint írja: „ha fölnyűszít a holdra, / olyan mint a fajkutyák bármelyike, / (...) / fajára büszke, vátesz, rohan utána / sok kopó”. S a „perifériális irodalom” szótári címszava és a megalázóan kevés honor (*Perverz versike*) is hatásos ellensúlyozást nyer végül a „bronzba fagyasztás” által (*Közbülső helyzetben*).

Vlaj Lajos sors-mintája, a „növekvő gyalázat”, „sokasodó félelem” és ezzel együtt a saját lombhullás, a föld lassú archoz-emelkedése (*Őszülő színek mögül*) ellenére, a Berzsenyivel „elestvéledő” költőben megerősíti: *mégis megérte*. Ahogy, összegző jelleggel, a kötet zárlatában számadást von (*Születésnap*):

„... gondoltad-e Vers, hogy annyi
kompromisszum-kényszer
után, létlelet-gyárosként, sehol sem
jegyzett, az 'egyetemes magyar
irodalom' és a 'határon túli'
frázisába beleveszejtve, vidéki
'költő-fejedelem' titulus, és millió
új Létlelet birtokában, a létezés
gyönyöreiből kiábrándultan,
– hiányzó és talán szándékosan
kihagyott Élet-tortáim
jelentik majd az örömet –,
s elfeledettnek hitt lékekkel
és élékkel teli harcaimban
a spirituszt, ernyeteg perceimben
a megnyugvást, s a felismerést,
lakonikus válaszként a létre:
talán, mégsem éltünk hiába...”

S az életmű egészéhez hasonlóan, nem volt hiába a gondok miatti szólalása sem – hiszen beérik a vetés, és rendet vágznak majd fényes szavai. Ez a kimondás, ez a költészet igazi ereje.

(*Pannon Tükör Könyvek, MNMI-Pannon Írók Társasága, 2016*)

